

УДК 81

Черниж Світлана Вікторівна

студентка факультету лінгвістики

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «EMOTIONAL INTELLIGENCE»
У ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕКСТАХ (НА МАТЕРІАЛІ «EMOTIONAL
INTELLIGENCE» Д. ГОУЛМАН ТА «EMOTIONAL INTELLIGENCE»
Т. БРЕДБЕРІ)**

***Анотація.** У статті визначено жанрову специфіку текстів з психології, описано методологічні засади дослідження емоційного інтелекту з позицій когнітивної лінгвістики, а також викладено результати дослідження структурно-семантичних особливостей концепту «EMOTIONAL INTELLIGENCE» та їх вербалізацію у концептуальному просторі текстів практичної психології (далі тексти ПП).*

***Ключові слова:** Концепт «EMOTIONAL INTELLIGENCE», концептуальний простір, тексти практичної психології, вербалізація, модель концепту.*

Постановка проблеми. Проблема вивчення концептів, концептуальних просторів є однією з основних на сучасному розвитку лінгвістики та лінгвістичних досліджень. Концепт емоційного інтелекту неабияк цікавить дослідників, а також способи його вербалізації в даних текстах.

Актуальність статті зумовлена зростаючим інтересом дослідників-лінгвістів до питання, які концепти та засоби вербалізації утворюють концептуальний простір текстів практичної психології, а також як за допомогою цих текстів можна впливати на реципієнтів.

Метою роботи є визначення поняття концептуального простору психологічних текстів.

Виклад основного матеріалу. Жанр практичної психології займає безпосереднє місце серед жанрового різноманіття наукової літератури. Тексти практичної психології майже не виступали об'єктом лінгвістичних досліджень сучасних науковців. Разом з тим, вони становлять значний пласт сучасної літератури та їм притаманні певні стилістичні та жанрові характеристики.

Вивченням текстів практичної психології займалися такі зарубіжні науковці як Р. Бендлер, Дж. Гріндер та вітчизняні – А. Єгідес, В. Леві, В. Долохова, В. Гурангова, А. Свіяш та інші.

Ю. В. Гілясєв зазначає, що жанр психологічних текстів відноситься до певної галузі знання, тому англійські психологічні тексти характеризуються точністю і недвозначністю, нейтральністю, практичним і прикладним характером [3, с. 135].

Оскільки психологічні тексти належать до наукового стилю, головним стилеутворюючим початком їх мови є донесення змісту, а їх мета – зробити наукове повідомлення. Основними характеристиками наукової складової, що визначають жанр психологічних текстів, є такі:

- об'єктивність (безсуб'єктивність);
- абстрактність (відволікання від приватних несуттєвих ознак з метою виділення істотних і закономірних);
- логічність (послідовність мовного руху, незалежно від суб'єктивних стимулів мовця);
- точність, стислість і однозначність виразів при насиченості змісту.

Крім загальностильових особливостей, специфічно жанровими характеристиками психологічних текстів є:

- логічна структура психологічних текстів;
- ненауковий стиль викладу матеріалу;
- постійний зворотній зв'язок за допомогою запитань та інтересів реципієнтів;
- менший ступінь уваги до доказовості теорії.

Як специфічний жанр тексти практичної психології сформувався відносно нещодавно. Основним його наповнювачем є терміни, що формують скелет практичної психології.

Психологічна терміносистема набирає все більшої популярності серед вітчизняних та зарубіжних вчених лінгвістів. Психологічний термін – це слово або словосполучення, що слугує для позначення понять і предметів психології, а також її галузей. Психологічні терміни становлять основний смисловий зміст психологічних текстів, і за своєю природою мають номінативну функцію, дефініцію та чітко окреслений зміст поняття.

Г. О. Лобанова окреслює основні особливості психологічної термінології, зазначаючи, що специфіка термінів як особливого лексичного розряду слів полягає в тому, що вони створюються в процесі виробничої і наукової діяльності і тому функціонують лише серед людей, що володіють відповідними науковими і виробничими реаліями [5, с. 49].

У сучасному суспільстві відбувається перехід деяких психологічних термінів в загальноповсякденну лексику. Це спостерігається, коли побутовий аналіз власної поведінки або поведінки оточуючих супроводжується використанням психологічних термінів.

Термін емоційний інтелект розглядається в роботі з позицій когнітивної лінгвістики і тлумачиться як концепт.

Концептуальний простір психологічних текстів представлено концептами, що в свою чергу вербалізують той чи інший стан людини.

Перш ніж ми перейдемо до опису концепту як складного когнітивного лінгво-соціального конструкту. Слід коротко обґрунтувати необхідність вживання даного іншомовного терміну в українському мовознавстві. Він споріднений українському слову «поняття». Іменник «conceptus» походить від латинського дієслова «concipere» – «зачинати», тобто буквально означає «зачаття».

Слідом за Ю. С. Степановим, Ангелова М.М. [1, с. 3] вважає концепт більш об'ємним розумовим конструктом людської свідомості в порівнянні з поняттям. З точки зору Ю.С. Степанова, концепт є «певне сумарне явище, яке за своєю структурою складається з самого поняття і ціннісного (нерідко образного) уявлення про нього людини» [8, с. 40–43].

Багато мовознавців працюють над конкретизацією визначення концепту та його характеристикою. За О. Кубряковою, під класичним тлумаченням концепту слід розуміти термін на позначенні «пояснень одиниць ментальних і психологічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, що відображає знання й досвід людини» [4]. Власним статусом наділений «концепт» в роботі Н. Д. Арутюнової, де його вживання пояснюється тісною взаємодією лінгвістики з психологією та філософією.

На думку вчених, концепти закодовані у свідомості людини та мають чуттєвий характер. Універсальний предметний код при цьому є унікальним для кожного носія мови: він залежить від чуттєвого досвіду людини. Одиницею універсального предметного коду є частина концепту, що має ознаки яскравості, стійкості, наочності тощо. Сам по собі, образ може бути несуттєвим для даного концепту, але важко недооцінити його функції для концепту [7].

В своїй монографії «Концепти і концептосистеми», А.М. Приходько зазначає, що «концепти своєрідні культурні гени, які входять в генотип культури і, ймовірно, визначають феноменологічну поверхню культури, її

фенотип. Це інтегративні, функціонально-системні, багатовимірні (щонайменше, тривимірні) ідеалізовані формоутворення, які, самоорганізуючись, спираються на понятійний (або псевдо- або допонятійний) базис і закріплюються в значенні будь-якого знака: наукового терміна, слова (словосполучення) або більш складної лексико-граматико-семантичної структури або невербального предметного (квазіпредметного) способу або предметної (квазіпредметної) дії...» [7, с. 16].

На думку дослідника, у вузькому розумінні концепт виникає як феномен життєвої філософії, як буденний аналог світоглядних понять, закріплених в лексиці природних мов, які забезпечують стабільність і спадкоємність духовної культури етносу, тобто як найважливіша культурно значуща категорія внутрішнього світу людини. В ще більш вузькому розумінні концепти розуміються як семантичні утворення, які стоять за словом і не мають однослівних еквівалентів при перекладі іншими мовами [цит. за 7, с. 20].

У широкому розумінні концепт інтерпретується як нашарування ціннісних конотацій на значення слова, тобто як будь-який вербалізований зміст, зазначений в якійсь мірі етнічною специфікою [цит. за 7, с. 20].

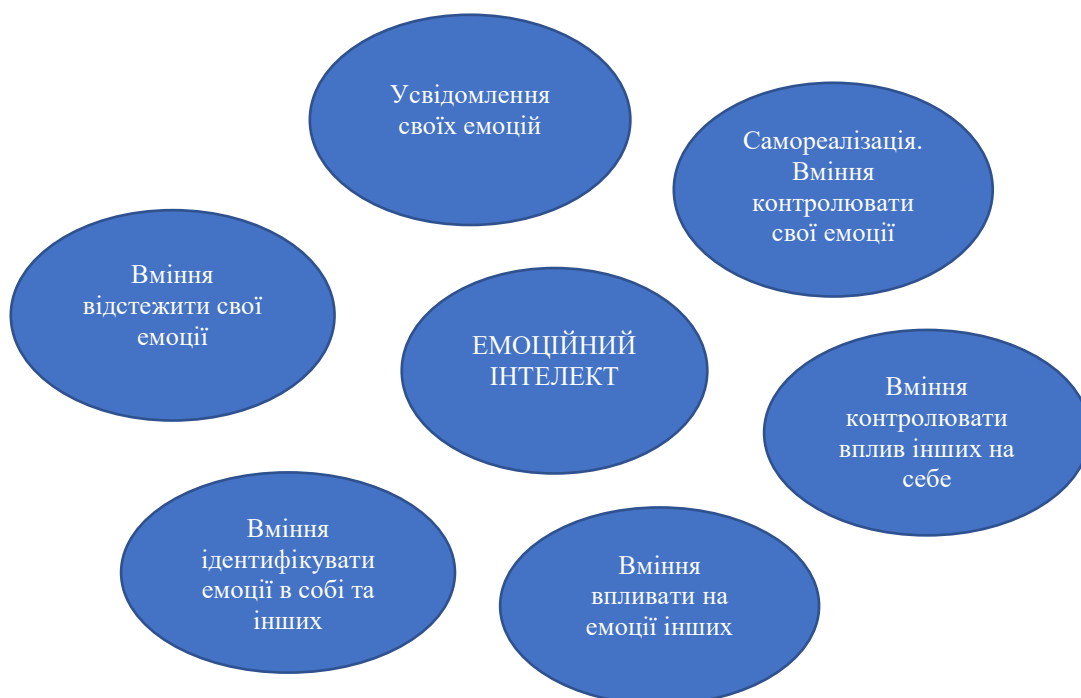
Дослідження базується на принципах, підходах та методології вивчення емоційного інтелекту. Фокусуючись на структурно-семантичних особливостях концепту «EMOTIONAL INTELLIGENCE» та їх вербалізації у концептуальному просторі текстів практичної психології, варто зазначити, що емоційний інтелект це здатність людини розпізнавати власні емоції та емоції оточуючих, контролювати емоції та впливати на емоції інших людей.

В рамках дослідження, на матеріалі літературних джерел з практичної психології «Emotional intelligence» Д. Гоулман та «Emotional intelligence» Т. Бредбері, було проведено лексикографічний аналіз

визначень імені концепту EMOTIONAL INTELLIGENCE за словниками та визначено основні складові відповідного поняття:

- здатність людини керувати своїми емоціями та контролювати їх, а також здатність контролювати емоції інших людей. Іншими словами, вони також можуть впливати на емоції інших людей;
- дуже важлива навичка керівництва;
- самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички;
- здатність ідентифікувати власні емоції та керувати ними, а також емоціями інших;
- навички міжособистісного спілкування та спілкування людей;
- здатність людей розпізнавати власні емоції та почуття інших.

Можемо схематично зобразити структуру змісту концепту на основі словникових дефініцій:

Рис. 1. Структура змісту концепту EMOTIONAL INTELLIGENCE

Джерело: розроблено авторами за даними словникових дефініцій.

Відповідно до методики К. Ройнінга лексико-семантична структура будь-якої концептуальної моделі складається з наступних частин: ядро, центр та периферія. Ядро – своєрідна основа навколо якого розгортається поле. Для нього характерна безознаковість, нейтральність та частота вживання. Центр або центр ядра – складається з одиниць, що мають спільне з ядром і між собою значення. Центр ядра виділяється також досить високою частотністю вживання. Периферія – одиниця, що є найвіддаленішою за значенням від ядра. Вона характеризується найменшою частотністю. Вона всього лише деталізує та конкретизує основне значення поля.

Тому спираючись на методику К. Ройлінга та застосувавши методику корпусного аналізу було визначено частотність вживання обраних лексичних одиниць з досліджуваних текстів практичної психології «Emotional intelligence» Д. Гоулман та «Emotional intelligence» Т. Бредбері, та сформовано модель концепту EMOTIONAL INTELLIGENCE. Ядром було обрано словосполучення "*emotional intelligence*", оскільки частотність його вживання в досліджуваних текстах становила 99 разів. Центр ядра: *emotional intellect* (38 разів); *emotional system* (25 разів); *emotional mind* (31 раз); *emotional brain* (37 разів); *emotional life* (38 разів); *flood of neurobiological data* (9 разів); *emotional habits* (10 разів); *emotional set-points* (10 разів); *the brain's emotional architecture* (11 разів); *emotional repertoire* (2 рази); *emotional memory* (8 разів); *emotional reactions* (9 разів); *emotional centers* (4 рази); *emotional skills* (20 разів); *emotional abilities* (3 рази). Периферія: *the range of emotions people express* (1); *core feelings* (1); *happiness, sadness, anger, fear, and shame*; *a constant stream of emotions* (1); *trigger event* (1); *personal competence and social competence* (1); *self-awareness and self-management skills* (1); *social awareness and relationship management* (1); *a paralyzing fear* (1).

За допомогою методики корпусного аналізу було сформовано модель концепту EMOTIONAL INTELLIGENCE на основі кількісного аналізу обраних одиниць. Спираючись на отримані результати можемо сказати, що словосполучення, які формують центри ядра та периферію, утворюють концептуальний простір психологічних текстів.

Ядро концепту EMOTIONAL INTELLIGENCE в рамках концептуального простору текстів ПП вербалізується за допомогою будь-яких мовних одиниць. Розглянемо концепт EMOTIONAL INTELLIGENCE та його вербалізацію в досліджуваних текстах практичної психології. За основу розподілу на мовні одиниці, що є вербалізаторами був взятий дефініційний аналіз. В рамках дефініційного аналізу, було з'ясовано, що сполучення EMOTIONAL SYSTEM визначається, як «the complex of emotions of every person». Отже, сполучення було віднесено до таких, що вербалізують концепт EMOTIONAL INTELLIGENCE. Дефініційний аналіз, на основі якого словосполучення EMOTIONAL LIFE було віднесене до таких, що вербалізують концепт EMOTIONAL INTELLIGENCE, дав змогу визначити словосполучення наступним чином: «basically all the emotions one feels». Отже, на підставі визначення, було зроблено висновок про те, що це словосполучення вербалізує концепт EMOTIONAL INTELLIGENCE. Було встановлено, що термін FLOOD OF NEUROBIOLOGICAL DATA визначається як «a flood of data about a person's emotional impulses». З огляду на його значення, логічним є віднесення його до такого, що вербалізує концепт EMOTIONAL INTELLIGENCE. Словосполучення EMOTIONAL REPERTOIRE було віднесене до таких, що вербалізують концепт EMOTIONAL INTELLIGENCE, з огляду на його значення: «a set of emotional responses specific to each individual». Отже, значення дає підставу вважати, що це словосполучення вербалізує концепт EMOTIONAL INTELLIGENCE. Дослідження дало змогу встановити, що сполучення EMOTIONAL

REACTION визначається, як «the reaction of the body to a situation primarily given by an outer influence such as other individuals, groups, things or entities». Так, з огляду на значення сполучення, було зроблено висновок про те, що воно вербалізує концепт EMOTIONAL INTELLIGENCE, а отже, відноситься до його структури.

Було сформовано концептуальний простір досліджуваних наукових текстів з практичної психології «Emotional intelligence» Д. Гоулман та «Emotional intelligence» Т. Бредбері. Концептуальний простір досліджуваних текстів ПП акумулює всю палітру ментальних образів та емоцій, які є взаємопов'язаними. Вони відбивають знання про уміння правильно зрозуміти людські емоції. Всі вище подані словосполучення не тільки вербалізують концепт EMOTIONAL INTELLIGENCE, а й наповнюють концептосферу досліджуваних текстів ПП.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про те, що концептуальний простір психологічних текстів є розгалуженою системою, яка включає в себе широке поле концептів. Ці концепти є взаємопов'язаними та в свою чергу вони є вербалізаторам досліджуваного концепту EMOTIONAL INTELLIGENCE.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ангелова М.М. "Концепт" в современной лингвокультурологии // Актуальные проблемы английской лингвистики и лингводидактики. Сборник научных трудов. Выпуск 3. Москва. 2004. С. 3-10.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва: Изд-во иностранной литературы, 1955. С. 416.
3. Гилясев Ю.В. К вопросу о статусе текстов по популярной психологии. Вестник ЛГУ. 2015. №1. С. 130-137.
4. Кубрякова Е. С., В. Демьянков и др. Концепт. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва. : Изд-во МГУ, 2002. С. 90–93

5. Лобанова А. А. Переводческие аспекты психологической терминосистемы // Научно-художественный сборник «Гермес». 2010. №2. С. 48–50.
6. Попова З. Д., И. А. Стернин Когнитивная лингвистика. Москва. АСТ: Восток – Запад. 2007. 314 с.
7. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск: Белая Е. А., 2013. 307 с
8. Степанов В. Н. Об энтропии понятия «концепт» в современной лингвистике / В.Н. Степанов, О.А. Кириак // Иностранные языки в высшей школе. Научный журнал. 2009. Выпуск 3 (10). С. 34-41